

Иван ЛАКОВИЋ*

НЕКИ АСПЕКТИ МОДЕРНИЗАЦИЈЕ КОНВЕНЦИОНАЛНОГ СТРЕЉАЧКОГ НАОРУЖАЊА ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ СХС И КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Јединице копнене војске Краљевине СХС и, касније, Краљевине Југославије су, наставши на традицијама и слави српске и црногорске војске, представљале окосницу војне силе новостворене државе. Стечени углед из не тако давно вођених битака и високо мишљење које је владало о српском војнику-пјешадинцу чинили су се сасвим адекватним њиховом квалитету, док је борбени дух тих јединица, сам по себи, остављао изузетно упечатљив утисак. Такву основу је требало у новој држави надградити и ове, наизглед, ванредно чврсте темеље претворити у стабилну и импозантну грађевину. Иако то никада није једноставан посао, квалитет српске пјешадије је био гаранција да, ако му се приђе довољно стручно и са довољно правилно распоређених средстава, постоје све шансе за успјех. Двадесет година које су услједиле донијеле су нешто чему се, како изгледа, нико није надао; умјесто да постане респектабилна војна сила, југословенска војска је дошла у ситуацију да је и савезници и непријатељи престану озбиљно узимати у обзир. Ако се ово дешавало на пољима ратне морнарице и ратног ваздухопловства, то јест сегментима војске гдје нијесу нарочито били изражени носиоци побједоносних српских тековина, онда се поставља и питање - зашто се исти случај понавља и јединицама копнених трупа, када се зна да су управо њихово језгро сачињавали побједници са Брегалнице, Цера и Кајмакчалана.

"Свијетло оружје", које је као доминантан фактор одавно потиснуло "срце у јунака", у стратешко-тактичким концепцијама југословенске војске скоро никада није схваћено у том смислу. Иако промјене у продукцији пјешадијског наоружања нијесу биле толико драстичне као на питању, рецимо, авијације, оне су биле ипак довољне да означе разлику између модерних и застарјелих борбених концепата. Јединице копне-

* Аутор је истраживач-сарадник у Историјском институту Црне Горе, Подгорица.

не војске, међу којима пјешадија увијек игра најистакнутију улогу, већ су престале да буду искључиво пјешадијске и артиљеријске; употреба оклопно-механизованих снага је учинила да модерно ратовање у великој мјери добије на динамици, тако да је тијесно садејство ова три рода постало најважнији услов успјешног вођења операција на сувом. То је значило да и наоружање сва три поменута рода мора бити усклађено са стратегијом њихове намјене, а ова, опет, са тенденцијама развоја и војне мисли и војне индустрије. Када се говори о копненој војсци међуратне југословенске државе, стиче се утисак да је садржина сошки са оружјем у касарнама више била производ неразумијевања стручних књига и часописа, којих је сигурно у довољним количинама било на полицама високих војних функционера, него што је била резултат пословичне беспарице. Оклопне снаге су биле драстичан примјер, али су пјешадијске јединице, ипак, преживљавале много дубљу кризу, не тако препознатљиву када се баци први поглед на њено наоружање, али је управо сам ток набавке тог наоружања одавао утисак једне скоро стратешке усмјерености ка прошлом и преживјелом. Као да се није схватало да Први свјетски рат по свему представља зенит једног деветнаестовековног начина употребе војних снага, а не концепт модерног сукоба; појачавајући формације и оруђа која су изнијела главни терет операција из прошлог рата, спремало се за нешто што се, по својој историјској суштини, више није могло поновити. Прелиставајући списак наоружања пјешадијских јединица, може се закључити да су постојећи модели модернизовани на релативно задовољавајући начин, али колико су год ставке са тог списка одговарале својим панданима на списковима наоружања модерних свјетских армија, пада у очи да у случају ових потоњих те ставке не само да не сачињавају комплетну листу већ се и сам њихов проценат на тим списковима смањује у све већој мјери. Та нова оружја,¹ којих није било на југословенским списковима, нијесу била толико знак слабе наоружаности трупа колико превазиђености концепције употребе онога што се имало. Ако претпоставимо да правилно усмјерено дејство пјешадије може, у великој мјери, надомјестити недостатке свог наоружања, онда испада да је пјешадија југословенске војске не само наоружавана погрешним оружјем већ је и њена намјена била далеко од подударности са задацима који су је чекали у будућности.

Пјешадијско наоружање у војсци међуратне југословенске државе је, као што је назначено, бирано и усвајано по шаблонима из Првог свјетског рата.² Разумљив у првих неколико година по оснивању, овај тренд је тридесетих година, нарочито у њиховој другој половини, водио

¹ Д. Калафатовић, *Неколике новине у наоружању пјешадије*, Ратник X, Београд 1922, 105-123. Б. Буђан, *Аутоматска пушка*, Ратник IV, Београд 1925, 123-127. М. Станковић, *Настава и наоружање за блиску борбу*, Ратник VII-VIII, Београд 1930, 88-97. М. Виџан, *Аутоматска пушка*, Ратник XI, Београд 1934, 103-109. Д. В. Милосављевић, *Три гледишта о уједињењу лаких аутоматских оруђа*, Ратник IV, Београд 1931, 1-8.

² Ј. Соколовић, *Како да формирамо и наоружамо рајну пјешадијску чету*, Ратник VI, Београд 1934, 18-28.

ка смањивању ватрене моћи пјешадијских снага и ограничавању могућности њихове примјене. Схватањем да пјешадијска јединица треба да буде опремљена само брзометним пушкама, као основним стрељачким, и митраљезима, као јединим аутоматским оружјем,³ стратегији југословенске војске су у великој мјери смањили тактичке могућности пјешадије у блиској борби, односно једином бојишту на којем је и даље суверено владала. Као да се није видјело да је масовна употреба артиљерије и оклопно механизованих снага јако смањила просторне удаљености између сучелених пјешадијских трупа, и да ће њихова употреба до изражаја долазити само у блиским окршајима.

Док је на почетку вијека главни захтјев који је постављан пред пјешадијско оружје био калибар који омогућава ефикасно дејство на даљинама до 1000 m, у времену између два рата се много више размишљало о ватреној моћи у смислу густине ватреног снопа на реалним одстојањима, односно на даљинама које су врло ријетко прелазиле 400 m.⁴ Митраљези, који су овом задатку савршено одговарали у дефанзивним операцијама, били су од мале користи у противнападу или класичним офанзивним дејствима. Прибјегавање пушкомитраљезу као рјешењу није у потпуности задовољавало, јер пушкомитраљез у било којој пјешадијској формацији није могао постати личним аутоматским оружјем, без обзира на све веће уштеде у његовој тежини. Лакши и мобилнији од митраљеза, он је и даље имао једно суштинско ограничење - био је колективно, а не лично оружје. Управо то несхватање потребе за личним аутоматским наоружањем стријелаца-пјешака, невезано за распоред тежих аутоматских оружја у формацији, повукло је линију разлике између савремености и анахроности у самом програму модернизације пјешадијског наоружања.

Дилема која се чинила нерјешивом, а која је представљала стварни разлог неувођења лаког аутоматског оружја у службену употребу, изгледала је, отприлике, овако. Униформишући своје пушчано наоружање, војска било које државе је успостављала стандард што се тиче система затварача и калибра, тако да је, у оквирима ових параметара, могло долазити до промјена самих модела оружја, јер су и даље постојале претпоставке њихове логистичке исплативости. Међутим, и затварачи и калибри пушака, које су између два свјетска рата увођене у наоружање свјетских армија, представљали су крајње домете на том пољу, тако да се њихова надоградња у тим границама морала платити исувише великим повећањем тежине оружја, посебно ако се жељело аутоматско оружје великог капацитета магацина. Пушчани калибри, који су износили између 6,5 и 8 mm, претпостављали су не само тешку муницију већ и повратни трзај који је било немогуће амортизовати системом затварача који је постојао код аутомата.⁵ С друге стране, ти аутомати су били прилагођени пиштољској муницији мање тежине и трзаја (и мањег ефикасног до-

³ Ж. Аврамовски, *Бриџанци о Краљевини Југославији I*, Загреб 1986, 207.

⁴ Б. Буђан, *Аутоматска пушка*, 123-127.

⁵ Исто, 123-127.

мета), што је доводило до оријентације жељеног аутоматског оружја према пиштољу, а не према пушци као главном носиоцу пјешадијске ватре, и самим тим, мањим растојањима на којима се могла отворити ефикасна ватра. Тежећи за увођењем аутоматске пушке у неком од стандардних калибара, војске из међуратног периода су, полако, долазиле до сазнања да постојећа технологија није у стању да пружи рјешење овог проблема, и да постоје само двије алтернативе: Не уводити у формацијско наоружање никакво компромисно рјешење док неко не направи задовољавајући модел аутоматске пушке, или: увести аутомате мањег калибра који би, у великој мјери, измијенили велики број тактичких поступака јединица.

За високе војне кругове, који су о судбини југословенске војске одлучивали на основу стратегијско-тактичких концепата са почетка вијека, прилагођавање основног пјешадијског оруђа пиштољу, макар и у мањој мјери, било је потпуно незамисливо. За њих је термин "блиска борба" можда и могао значити употребу оружја краће цијеви,⁶ али не и мањег калибра, мада чуди како никоме није пало на памет да велики дomet, као једна од главних одлика пушчаних калибара, у условима блиске борбе не игра скоро никакву улогу. Потпуна замјена брзометних пушака лаким аутоматима, наравно, нити је била циљ, нити је у некој војсци спроведена, али је њихово постојање у одређеном проценту омогућавало пјешадијским јединицама велики распон дејстава у толикој мјери да су све армије свијета, које су претендовале на назив "модерна", у свом саставу имале макар по један модел из ове категорије. Југословенска војска, определијеливши се за стратегију чекања појаве адекватне аутоматске пушке, остала је за читаву генерацију иза већине својих будућих противника и савезника. Располажући фамилијом квалитетних брзометних пушака, није учињен ни најмањи напор да се за нове задатке нађу и нова рјешења, већ је стара, добра брзометка и даље сматрана за универзално оружје у свим условима борбе. Други свјетски рат, до којег је убрзо дошло, показао је да пјешадијске трупе без лаког аутоматског оружја немају шта да траже на бојишту.

Узгред, увођење неког модела аутомата у наоружање југословенске војске било је скопчано и са још једним логистичким проблемом. Армије које су користиле оваква оружја су њихов калибар одређивале, у великој мјери, на основу калибра стандардних војних пиштоља, како би се избјегла појава великог броја различите муниције (Американци су своје "Thompson"-е М-28 и М-30 израђивали у калибру 45 АСР (11,43 mm), калибру њиховог службеног пиштоља "Colt" М-11, Њемци све своје аутомате у калибру 9 mm PARA, калибру војних пиштоља "Parabellum" и "Walther" P-38 итд.). Усвајањем "Browning"-овог модела М-10/22 у калибру 9 mm К, Југословени су се још више удаљили од могућности увођења неког лаког аутомата у наоружање својих трупа, јер, колико је познато, у овом калибру није постојало ни једно иоле квалитетно аутоматско оружје. Наоружавање војске и полиције истим пиштољем, калибра при-

⁶ М. Станковић, *Насиља и наоружање за блиску борбу*, 88-97.

лагођеног полицијској употреби, значило је да сувише велики јаз између снаге "кратке деветке" и стандардног пушчаног калибра представља, уједно, и немогућност увођења аутомата који би, конципиран у првом калибру, могао објединити најважније особине оружја предвиђеног за употребу муниције овог другог. Експериментисања са њемачким моделом "Erma-Vollmer" М-26 у калибру 9x19 и америчким "Thompson"-ом М-28 калибра 45 АСР никада нијесу отишла далеко - колико су озбиљно разматрана показује и чињеница да наручени "Thompson"-и нијесу стигли у земљу прије њене капитулације.

Компромис по овом питању се могао тражити у конструкцији полуаутоматског оружја које би користило пушчану муницију и одликовало се већом каденцом испалених метака, али се ово рјешење сматрало исувише половичним и скупим у условима кад је већ толико новца потрошено на унификацију брзометне пушке. То се, првенствено, каже због тога што је аутомат подразумијевао комбинацију са постојећим брзометкама, а полуаутоматске пушке су могле доћи до изражаја само када су представљале основно оружје или свих или, барем, велике већине стријелаца неке пјешадијске формације. Богате земље су себи могле да приуште и овакав експеримент (који је у америчком случају са "Garrand"-овим карабином М-1 у калибру 30 дао одличне резултате), али за земљу чија се војска одликовала и сиромаштвом и конзервативношћу овакав пројекат није излазио ван граница теорије.

Службени пиштољ југословенске војске и полиције био је "Browning" М-10/22,⁷ белгијске фирме "Fabrique Nationale" из Херстала. Ово солидно (мада ни по чему изузетно) оружје калибра 9 mm К доста је добро одговарало полицијској служби, док је улогу војног пиштоља вршило више на основу непостојања озбиљне доктрине борења пиштољем него што су га његове карактеристике избацивале у први план. Наиме, у српској војсци, а касније и у војсци нове државе, ручна ватрена оружја су била обиљежје официјског кора, знак њиховог старјешинства и команде. Практична борбена употреба се сводила на минимум и то највише у циљу самоодбране и борбе прса у прса, гдје је њиховим носиоцима остављано да пиштољ користе према свом нахођењу. Шире гледано, изузев посебних ситуација, пиштољи се ни данас плански не користе у војсци на много другачији начин. Разлика је у томе што су параметри, на основу којих су у модерним савременим војскама пиштољи уврштани у састав наоружања, од двадесетих година наопако мијењани у врло малој мјери, док су критеријуми, на основу којих се поменути "Browning"-ов модел нашао у југословенској војсци, застарјели већ послије једне деценије.

Иако релативно малобројни, пиштољи представљају битну ставку у списковима војног оружја и имају добар разлог за своје постојање. У борбеним концептима гдје се рачуна на блиску борбу, употреба пиштоља и револвера долази до изражаја не само као дефанзивног већ и као офанзивног оружја, нарочито у условима борбе у затвореним објектима гдје је, због својих габарита, класична пушка прилично бескорисна.

⁷ М. Турина, *Наоружање Краљевине Југославије*, Београд 1938, 29-30.

Овдје је коришћење пиштоља комбиновано са употребом лаких аутомата у пиштољским калибрима, па је овако опремљена јединица располагала ватреном моћи примјереном датом начину борбе и могућностима ефикасне логистичке подршке условљене униформношћу калибара. То значи да пиштољски калибар мора не само одговарати условима функционисања самог пиштоља већ и омогућити коришћење оружја дуже цијеви и дуже нишанске линије. Од њега се тражи и велика зауставна моћ, посебно зато што је у условима њихове употребе (блиски окршај) од животне важности већ првим поготком неутралисати противника. Управо је испуњење овог захтјева афирмисало калибре попут поменутих 45 АСР и 9 mm PARA.

У том смислу, југословенско одлучивање за пиштољ у калибру 9 mm К, односно, оружје које је користило метак краће чауре и мање зауставне снаге, може се окарактерисати као неправилно. Таква одлука је значила да ће пиштољи остати само декоративан елемент на официрској униформи и да ће, упркос доста добрим карактеристикама "Browning"-а као таквог, ово оружје представљати сасвим издвојену цјелину, и то цјелину коју није било могуће интегрисати у било који савремени борбени концепт. Ако се присјетимо да су, у не тако давној прошлости, војске и Србије и Црне Горе своје борбене квалитете доказивале управо у блиској борби користећи сабљу и ватрено оружје кратке цијеви, још је теже докучити зашто је пиштољу и осталим оружјима која су представљала њихову надградњу посвећивано тако мало пажње, простора и размишљања. Вјероватно се, у доба када је тежина артиљеријских зрна већ мјерена у тонама, сматрало да је њихова употреба примјеренија полицији, која не мора размишљати о далекометним топовима као противнику, неголи војсци која живи у страху од дејства тих топова. Као да ником није пало на памет да исто као што је пиштољ бескористан и на десетоструко краћим растојањима од оних на којима дејствују хаубице, тако су и артиљеријска оруђа неупотребљива на даљинама са којих се отвара ефикасна ватра из пиштоља. Ова два краја истог штапа, очигледно, нијесу на тај начин посматрана у војсци која је своје старе "Nagant"-е, "Gasser"-е и "Steyr"-е замијенила једним "Browning"-овим делом.

Новостворена држава је, већ на самом почетку, била суочена са једним великим проблемом везаним за наоружање своје војске. Инкорпоришући бивше аустроугарске, српске и црногорске територије, са њих је наслијеђен велики број пушака различитих модела, система и калибара. Са територија под управом Аустро-Угарске царевине најчешће су се у магацине војске Краљевине СХС сливале "Manlicher"-ове пушке калибра 8 mm, као и румунске и италијанске верзије истог оружја у калибру 6,5 mm. Осим њих, у плијену се налазио и велики број "Mauser"-а различитих система у калибрима од 7 до 8 mm, који су, у зависности од типа затварача, сандука и механизма за окидање, представљали знатно боља оружја од стандардних аустријских "Manlicher"-а. Из Црне Горе су, осим једног броја потпуно застарјелих пушака из 19 вијека, наслијеђене и руске пушке "Mosin-Nagan" калибра 7,62 mm, раније службено оружје цр-

ногорске војске. Сама српска војска је користила велики број различитих пушака. Ту су предњачиле једнометне и вишеметне "Mauser"-ове пушке из предратног периода, затим неколико верзија француске пушке "Lebel" калибра 8mm, руске "Mosin-Nagan" (добијене после Церске битке) и гомила "Manlicher"-а из ратног плијена.⁸

У овој "шуми" система и калибара требало је наћи право рјешење за коначну унификацију, која је због немогућности логистичке подршке овако шароликом наоружању схватана као питање од прворазредног значаја. Одлучивање за један систем и калибар стандардне пјешадијске пушке је имало много већу тежину него што је то био случај са свим осталим питањима модернизације југословенског ватреног оружја. У игри су била четири система затварача и три калибра, а сваки од њих је значио другачије финансијске издатке, другачију спољнополитичку оријентацију и другачије реперкусије како на ватрену моћ јединица тако и на логистику. Осим тога, овај избор је прејудицирао и веома дугорочну оријентацију, јер усвојити једну фамилију пушака значи прилагодити њеним могућностима концепцију ватре читавог борбеног састава који се њоме користи и указати на будуће правце модернизације те врсте наоружања. Ово потоње се односи на чињеницу да било која модернизација неког стандардног оружја, без обзира на то да ли значи надградњу самог оружја, преправке на њему, његову замјену или промјену концепције његове употребе, у основи мора имати управо врсту и карактеристике стандардног модела. У југословенском случају, тај избор је зависио од много чега, у првом реду од односа у троуглу постојеће залихе-материјалне могућности-спољашњи утицај, па тек онда од самих особина оружја која су улазила у најужу конкуренцију.

Са становишта постојећих залиха, предност је била на страни аустријских "Manlicher"-а, и то управо модела који је био службено оружје Двојне монархије. Иако је ово оружје у италијанској војсци остало у употреби све до педесетих година, као рјешење које се наметало новоформираној држави је било веома лоше. Главне мане ове пушке су биле осјетљивост затварача на нечистоћу и лоше ријешен сандук за муницију, што је, у условима употребе који су владали на балканским брдима, значило извјесност честих кварова и расходавања. Осим тога, сам систем "Manlicher"-овог затварача био је прилично застарио, нарочито у поређењу са системом примијењеним на "Mauser"-овом моделу М-98, и тада и касније најпоузданијим системом обртно-чепног затварача у свијету. Са фирмом "Mauser" из Оберндорфа, влада у Београду је имала традицију сарадње још из прошлог вијека, када је ова фирма прелазила на поље вишеметних острагуша и већ тада постизала одличне резултате у рјешавању концепције затварача, робусности сандука и механизма за окидање као и ригорозном контролом укупног квалитета израде. Прије Првог свјетског рата, у саставу српске војске је било неколико различитих "Маусер"-ових модела, међу којима су М-98 у калибру 7mm предста-

⁸ Б. Богдановић, *Пушке: два века пушака на територији Југославије*, Београд 1990, 88-92, 115.

вљале најбоље пушке у цијелој армији. Осим тога, оне су се могле адаптирати на снажни и прецизни калибар 7,9x57 mm, што је значило да су испуњавале главне захтјеве постављане пред потенцијалног кандидата за стандардно савремено оружје. Њихова главна мана је била цијена; иако је Њемачка, у оквиру репарација, била дужна да побједницима испоручи велике количине оружја, на све начине је покушавала да изврда уступање већег броја својих најмодернијих пушака, до којих се могло доћи једино куповином. У тој политици заштите свог оружја, Њемци су, ипак, превидјели чињеницу да је и М-98, као и свако квалитетно оружје не баш најскоријег датума, имао велики број копија и верзија неједнаког квалитета. Ако се на страну ставе ове посљедње, у белгијским, шведским и чехословачким арсеналима се налазило сасвим довољно, по цијени конкурентних, клонова оригиналне "98-ице" који ни по чему нијесу заостајали за оригиналом. Испоставило се да су ова "стражња врата" представљала пут до коначног набављања ових пушака у количини довољној да прејудицира њихово усвајање као стандардног модела.

Осим поменутих пушака, још два модела су била у "игри". То су били енглески "Lee Enfield" калибра 303 British (7,7 x 51 mm)⁹ и француски "Lebel- Berthier" М-1907/15 калибра 8 mm. Ако се од "Manlicher"-ки одустало због њиховог лошег квалитета, исти проблем као да није сметао француским пушкама. Ово оружје је подијељено српским војницима дијелом већ на Крфу, а дијелом на Солунском фронту, и било је далеко од тога да је изазивало одушевљење. Ко је једном имао посла са "Mauser"-ом М-98, тај је "Lebel"-ове моделе 1907/15, 1886/93 и 1890 слободно могао сматрати за гомилу бескорисне гвожђурије. Ако се са очајним "Lebel-Berthier"-овим затварачем још и могло помирити, три метка у магацину су била заиста премало (касније је тај недостатак исправљен проширеним сандуком који је дјелимично вирио испред браника обарача, али је то наврат-нанос нађено рјешење било незадовољавајуће јер је тако изложено дно сандука било врло неотпорно на хабање). Политички разлози су, међутим, били на путу да превагну над тактичко-техничким карактеристикама. Према Б. Богдановићу,¹⁰ на сједници владе 26. 12. 1922, којој је претходило тајно скупштинско изгласавање зајма за наоружање од Француске у износу од 800 милиона динара, опција генерала Пешића (енглеске или чешке пушке) потиснута је у корист мишљења Милана Стојадиновића и краља Александра да треба усвојити француско оружје. Склоност војске према бољој пушци је била подређена политици везивања за Француску и, како изгледа, краљевој личној користи. Богдановић наводи да је сам краљ Александар на овом послу инкасирао 45 милиона франака, односно 320 милиона динара по тадашњем курсу. Наоружавање југословенске војске овим оружјем је настављено све до 1927.

Енглеска пушка "Lee Enfield" SMLE Mark III,¹¹ калибра 303 (7,7 mm) била је у сасвим другачијој ситуацији. Стандардно оружје британске

⁹ Ж. Аврамовски, *Бриџанци о Краљевини Југославији I*, 154.

¹⁰ Б. Богдановић, *Пушке; два века пушака на територији Југославије*, 108.

¹¹ Б. Богдановић, *Пушке; два века пушака на територији Југославије*, 129-131., Б. Ста-

војске до почетка педесетих година произвођено је у шест варијанти, а прва четири модела (рачунајући и потенцијалног кандидата за службену југословенску пушку) била су доста квалитетније израде од Mark V и Mark VI, масовно произвођених пред Други свјетски рат и у току њега. Пушка се одликовала великом прецизношћу, поузданошћу механизма затварача, великим капацитетом магацина (10 метака) и лошом муницијом у контроверзном калибру 303. У току 1923. су вођени преговори са предузећем "Birmingham Small Arms Company" о куповини 500 000 "Lee Enfield"-а, али због високе цијене британских пушака трансакција није остварена.¹² Иако је дио Генералштаба, незадовољан текућим наоружавањем француским пушкама, кад није добио жељене "Mauser"-е спас тражио у британском оружју, политички утицај је био довољно јак да њихову скупоћу прогласи за елиминациони фактор. Овим је, иако то изгледа парадоксално, отворен пут будућој набавци "Mauser"-ових пушака, јер "Lebel"-ке ни поред свег упињања политичких кругова, нијесу могле задовољити својим перформансама. Ако није било политичког фактора да одржи "Manlicher"-е у игри, тај фактор, на срећу, ипак није био толико јак да би до краја натураио француско оружје. Пушке "Mauser"-овог система М-98 су, у поређењу са француским конкурентима, биле видно надмоћне и по квалитету, а касније и по цијени, што су и највећи франкофили морали да признају.

Устаљивању система затварача М-98 и калибра 7,9 x 57 mm, као основних особина југословенског стрелачког оружја, претходило је неколико, наизглед невезаних, догађаја. Краљевина СХС је, на име репарација, од Немачке добила извјесну количину ратног материјала. У гомили превазиђених и застарјелих пушака, резервних дијелова и муниције, налазило се и око 800 машина из "Mauser"-ове фабрике у Оберндорфу, од којих је велики број био намијењен управо изради кључних дијелова пушке М-98.¹³ Осим тога, последице пропаста преговора са Британцима, у Чехословачкој је 1924. купљено око 50 000 оригиналних "Mauser"-а М-98 калибра 7 mm,¹⁴ а поведени су и преговори о набавци чехословачке модификоване верзије те пушке, као и преговори са шведском фирмом "Andersen",¹⁵ која је у свом асортиману такође имала верзију наведене пушке. Све ово је указивало на то да, иако је пола војске било наоружано аустријским а пола француским пушкама, ни једне ни друге неће још дуго остати у активној употреби. Те исте године је као стандардни калибар усвојен 7,9 x 57 mm, калибар у којем М-98 није првобитно прављена, али у који њена конверзија није причињавала никакве посебне тешкоће (касније се испоставило да је овај систем затварача компатибилан са малтене свим калибрима кориштеним било гдје у свијету и као такав се и данас масовно употребљава у ловачким и војним пушкама). Осим тога,

нковић, *Лејендарна пушка британске империје I и II, Калибар 27, 14-16 и Калибар 28, 14-16*, Београд 1996.

¹² Ж. Аврамовски, *Британци о Краљевини Југославији I*, 217.

¹³ Б. Богдановић, *Пушке; два века пушака на шеријорији Југославије*, 115.

¹⁴ Ж. Аврамовски, *Британци о Краљевини Југославији I*, 217.

¹⁵ Исто, 420.

приликом куповине пиштоља "Browning" M-10/22 у фабрици "Fabrique Nationale" из Херстала, представници Краљевине СХС су упознати са карактеристикама "Browning"-ове пушке M-24 у калибру 7,9 mm која је садржала "Mauser"-ов затварач и механизам за окидање као код модела M-98. Пошто су Белгијанци понудили прихватљиве услове, овом приликом је ударен темељ наоружавању југословенске војске њеним каснијим стандардним оружјем. Уговор је предвиђао продају лиценце за израду белгијске пушке у Крагујевцу, уз услов да се у Херсталу купи 100 000 готових пушака.¹⁶

Подизање фабрике новог оружја у Крагујевцу завршено је 1927, уз упоредну израду потребне документације за серијску производњу, значило је коначно опредјељивање југословенске војске у погледу унификације стрелачког наоружања. Од тада ће, у Крагујевцу и Ужицу, за потребе југословенске војске бити израђиване пушке овог калибра и система затварача, а остало оружје, које се налазило у саставу трупа, ако је то било могуће, преправљано је замијеном цијеви, затварача и сандука. Треба напоменути да су, што се тиче преправки, у првом реду адаптиране пушке осталих "Mauser"-ових система, затим аустријски "Malicner"-и, којих је било довољно да се њима наоружају припадници позадинских јединица, и на крају - требало је руске "Mosin-Nagan", са 7,62 преправити на 7,9 mm (конверзија руских пушака, ипак, никада није реализована, макар не у смислу неког озбиљнијег контингента). Пушка која замало да постане опште оружје југословенске војске, француски "Lebel", током тридесетих година није сматрана довољном ни за шта важније од наставе "Сокола" у гађању, и није чак ни предвиђена за адаптацију.¹⁷ Послије априлског слома, Њемци су, заплијенивши велику количину овог оружја у магацинима, њиме наоружавали своје позадинске јединице и јединице својих сателита.

Овако су 1924. године, систем затварача "Mauser"-ове пушке M-98 и калибар 7,9 x 57 mm постали основа за унификацију стрелачког наоружања војске и жандармерије. Овај избор је, у овој категорији оружја, био најбољи могући и постао је основа комплетне домаће продукције пушака са обртно-чепним затварачем, као и снајперског оружја до краја вијека. Осим тога у посљедњих стотинак година у масовну серијску производњу није уведен ни један систем затварача као што је то случај са системом M-98, без обзира на калибар, намјену или мјесто израде.¹⁸ За државу која се, двадесетих година, одлучивала за врсту свог основног наоружања, увођење оружја овог система је значило пут ка стајању у ред са модерним свјетским армијама. На жалост, на овом првом кораку се стало. Сматрајући да се посједује првокласна пушка, настојало се да се њом и њеним верзијама опреме сви ефективни војске, чак и они чија је употреба већ одавно захтијевала сасвим другачији тип оружја. Умјесто да се прворазредна пушка третира као основа за једну нову концепцију

¹⁶ Б. Богдановић, *Пушке; два века пушака на територији Југославије*, 116.

¹⁷ Исто, 109.

¹⁸ М. Вукчевић, *Прва стогодишњица рејџирке "Маусер 98", Калибар 28, 26-28 и 29, 14-17*, Београд 1998.

ватре пјешадијских јединица, она је схваћена као универзално рјешење за све захтјеве старе стратегије. Посматрајући са те стране, упркос својим несумњивим квалитетима, фамилија пушака, купованих, израђиваних и адаптираних послје 1924, није нарочито помогла југословенској војсци. Њена ватрена моћ је тек незнатно поправљена.

Прва домаћа пушка је по белгијској лиценци израђена 22. марта 1928. Означена исто као и белгијски оригинал, М-24, ова пушка је већ до краја 1929. постала основно наоружање сталног кадра, а почетком тридесетих је већ била у рукама читаве оперативне југословенске војске. Осим ње, произвођен је и карабин истог модела који је био тек незнатно другачији; он је прилагођен коњичкој употреби другачијим изгледом ручице затварача и положајем гајки за ремнике. Осим ових модела, у Крагујевцу се производила "специјална" јуришна пушка М-24 СК, односно пушка намијењена јуришним четничким јединицама, замишљеним као нека врста јединица за извиђачко-диверзантска дејства у позадини непријатељских линија. Специјалност овог оружја се састојала у цијеви смањеној на 405 mm (на супрот стандардној дужини од 504 mm). Овим скраћењем цијеви је постигнута уштеда од неких 500 грама, само оружје је било компактније, али ниједна пушка са обртно-чепним затварачем није могла задовољити у тој улози. "Четничке" пушке су у априлском рату биле од мале користи својим носиоцима; приликом ваздушног десанта на аеродром у Бијељини, њемачки падобранци наоружани аутоматима су просто збрисали јуришни (четнички) батаљон I армије, који је ту изгинуо до посљедњег човјека.¹⁹ Иако је обука четничких јединица била на вишем нивоу него што је то случај са осталим пјешадијским формацијама, она је била прилагођена расположивом наоружању и, чак ни у овом случају једне елитне јединице, није могла одговорити захтјевима новог времена. Априлски рат је, иако краткотрајан, пружио довољно примјера када је квалитет оружја представљао много битнији фактор од квалитета људства које га користи.

Домаћа продукција није могла, у први мах, задовољити све потребе војске и жандармерије. Од своје главне савезнице из Мале Антанте, Чехословачке, осим поменутог контингента од 50 000 "Mauser"-ки, 1926. је набављено још 70 000 комада овог оружја, као и око 40 000 комада чехословачке верзије исте пушке са ознаком Vz-24. Између домаћег модела и ове чехословачке пушке није било значајнијих разлика. Осим овог оружја, 100 000 белгијских М-24, чија је куповина у Херсталу била услов за уговор из 1924, примљено је у истом овом периоду. Посљедњи контингент из Чехословачке је примљен 1929, али како је до тада, што од већ испоручених страних а што од произведених домаћих пушака, извршено пренаоружавање читавог састава војске, новонабављене пушке су постале формацијско наоружање жандармерије. Ови контингенти су означили успјешан завршетак југословенског програма унификације основног стрелачког наоружања.

Ако се постојећем пушчаном калибру није могло прилагодити

¹⁹ Б. Богдановић, *Пушке; два века пушака на територији Југославије*, 118.

неко лако аутоматско оружје, са пушкомитраљезима и митраљезима није било проблема те врсте. Стари "Maxim"-и, "Bergmann"-и и "Schwarzlose"-и, прављени у калибру 8 mm, лако су преправљани на 7,9, а нова оруђа те врсте, набављана у Чехословачкој, била су оригинално конципирана у службеном калибру југословенске војске. Ово је нарочито било значајно са становишта потпуне унификације стрељачке муниције. Иако се принцип наоружавања јединица тешким митраљезима и лаким пушкомитраљезима истог калибра почео напуштати због повећаних захтјева који су се постављали пред тешке митраљезе (ту се, у првом реду, мисли на противавионска дејства), које ова оруђа у калибру до 8 mm нијесу могла испуњавати, у југословенском случају је укупна ситуација дозвољавала ово изједначавање. Раздвајање калибара тешких и лаким митраљеза и пушкомитраљеза не би допринијело повећању ватрене моћи у оној мјери у којој би изазвало пометњу у, ионако преоптрећеној и несавршеној, позадинској служби. Сам калибар 7,9 x 57 mm,²⁰ јак и прецизан, омогућавао је ефикасно дејство митраљеза до 1500 m (мада су нишани имали скалу до 2000 m, отварање ватре на овим растојањима се није сматрало исплативим због великог расипања), а то су и биле удаљености до којих је концепција употребе пјешадије предвиђала дејство.

Већи проблем од калибра је представљао сам избор митраљеза и пушкомитраљеза који је војсци стајао на располагању. До 1929. је, у категорији пушкомитраљеза, у употреби био једино француски М-15/26, који је са 8 mm преправљен на 7,9, односно, једно доста застарјело оружје које је у фабрици "Gladiator" рађено на основу "Puteaux"-овог рјешења са почетка вијека. Пушкомитраљез је био тежак 9,5 kg и пунио се оквирима по 20 метака. Иако није лоше замишљен, његов квалитет израде је био на изразито ниском нивоу (иначе, карактеристика свих оружја масовно произвођених за вријеме рата), што је нарочито долазило до изражаја на дјеловима гдје су коришћени лакши материјали мање отпорности и чврстоће. Прерађивање овог оружја на калибар 7,9 mm је додатно убрзало његово трошење јер је, будући знатно резантнији од првобитног, допринио много већој сили трзаја са којом је оружје морало излазити на крај.

Савезништво са Чехословачком је и на овом пољу омогућило рјешење. У предузећу "Zbrojovka" из Брна је произвођен пушкомитраљез који је важио за једно од најбољих (ако не и најбоље) оружја из ове категорије. Лакша од француског модела, "Zbrojovka" се одликовала великом отпорношћу на нимало његне услове употребе у пјешадијским јединицама, великом прецизношћу и поузданошћу у раду. О њеном квалитету свједочи и податак да је лаки пушкомитраљез "Bren", иначе службено оружје британске војске, представљао најобичнију копију "Zbrojovke" у калибру 303. Иако овај калибар није одговарао склопу оружја као 7,9 mm, функционисао је толико добро да је представљао најомиљеније оружје британске армије у Другом свјетском рату.²¹ За југословенску

²⁰ Н. Дондур, 8 x 57 JS, Метак X, Београд 1994, 25-27.

²¹ М. Н. Пушкомитраљез Bren 303 British, Метак IV, Београд 1992, 12-14.

војску је употреба чехословачког пушкомитраљеза, означеног са М-37, значила и дјелимично разбијање окоштале структуре пушка-тешки митраљез, која је стратегију ватреног дејства пјешадије чинила врло шаблонском и крутом. М-37 су опслуживала два човјека, нишанџија и помоћник, што је у односу на 7 војника (или у транспорту два товарна грла стоке) код најлакшег оружја следеће категорије, лаког митраљеза "Schwarzlose", представљало огромну разлику. Ово оружје је константно куповано у Чехословачкој. За десетак година, колико је код нас било у употреби, није добијено право на лиценцну производњу, па је велики број ових пушкомитраљеза представљао сталну ставку у свим контингентима војне опреме која је наручивана код индустријски најразвијенијег члана Мале Антанте. Једино је 1935, у оквиру велике поруџбине од 12 000 комада, била предвиђена могућност производње 2 000 пушкомитраљеза овог типа у Крагујевцу, али пошто није могло доћи до проширења овог броја, није било исплативо покретати серијску производњу. Из Чехословачке су добијена три велика контингента наведеног оружја; 1928, када је наручено 20 000 комада²² (изгледа да је испоручено само око 5 000 због неуредног измиривања финансијских обавеза од стране југословенске владе), затим 1935,²³ када је наручено 12 000 пушкомитраљеза, и 1936.²⁴ када је одобрена наруџбина још 11 000. Од овог посљедњег броја је у току 1937.²⁵ пристигло 2 500 пушкомитраљеза, и 7 500 у току 1938,²⁶ а испорука око 1 000 преосталих никада није реализована због промјене ситуације у самој Чехословачкој. Послије Минхенског споразума и догађаја који су услиједили, ови пушкомитраљези су, највјероватније, уврштени у састав наоружања "Vermacht"-а. Цифре упућују на закључак да је највећи број "Zbrojovki" у југословенској војсци једва прелазио 20 000 комада, што је, с обзиром на потребе ефективног активног и резервног састава, било више него недовољно.²⁷

Митраљеско наоружање је било још застарјелије и у још горем стању. Највише је било разних "Maxim"-ових варијанти (по једна српска, бугарска и њемачка), двије верзије аустријског "Schwarzlose"-а и по један "Hotchkiss", "Bergmann" и "Saint Etienne". Рјешења свих ових митраљеза су датирала из периода 1907-1915, односно, била су прилагођена стратегији вођења операција попут оних из Првог свјетског рата. Њихова висока каденца испалених зрна, хлађење цијеви водом, као и велика тежина, биле су карактеристике класичног рововског оружја, које, једном постављено на положај, у потпуности контролише простор испред себе. Међутим, ни њихов калибар, који није омогућавао ефикасно дејство по оклопљеним циљевима, ни њихова тежина (која је износила преко 20 kg и у најлакшем случају), нијесу им обезбјеђивали будућност у условима модерног, покретног рата и чинили их корисним само за извршавање де-

²² Ж. Аврамовски, *Бриџанци о Краљевини Југославији I*, 689.

²³ Ж. Аврамовски, *Бриџанци о Краљевини Југославији II*, Загреб 1986, 382.

²⁴ Исто, 481.

²⁵ Исто, 585.

²⁶ Исто, 688.

²⁷ Мисли се на укупан број комада који су у међуратном периоду прошли кроз војску.

фанзивних задатака. Англо-британска тактика употребе тешких митраљеза уграђених на аутомобиле, што је умногоме компензовало њихову непокретност условљену тежином, није се могла примијенити због недостатка адекватних аутомобила, а вјероватно је да би југословенски стратеги, кад ни аутомате нијесу сматрали вриједним увођења у активну употребу, на овакву могућност кориштења митраљеза само презриво одмахнули главом. Зато су, 86 kg тешки, "Saint-Etienne" М-7/15²⁸ и остала оружја из његове генерације и даље ношени на запрежним колима или на леђима најмање два товарна грла. Ови митраљези су у нападу били прилично бескорисни, осим на подручјима гдје је конфигурација терена дозвољавала дејство са удаљеног полазног положаја.²⁹ Њихов учинак је, међутим, и у овим условима био ограничен, јер кад је рељеф дозвољавао примјену оклопно-механизованих јединица, оне су, заштићене оклопима својих борних кола и тенкова, лако излазиле на крај са статичним ватреним тачкама чије су главно наоружање чинили митраљези. Изгледа да су везаност за "старе добре *Maxime*", финансијска ограничења која су стајала на путу набавци нових, модерних митраљеза и, нада све, неразумијевање стварних могућности њиховог кориштења, учинили да ово, по својој ватреној моћи најснажније аутоматско оружје пјешадије, постане још један од споменика застарјелости доктрине и њене употребе и њеног опремања.

Југословенско стрељачко наоружање је, током међуратног периода, модернизовано оном брзином и интензитетом којим је спровођена модернизација читаве војске. Некада се знало шта се жели, а није се могло добити, некада је оно до чега се могло доћи оцјењивано као непотребно, а неријетко је долазило до ситуације да надлежни кругови у командама нијесу имали ни најблажу представу о томе шта, заправо, и може постати предметом жеље. Оружје и опрема су набављани у не малим контингентима, домаћа индустрија се укључивала према својим могућностима, али се стиче утисак да су све те набавке више биле плод одлука којима су се рјешавали краткорочни, малтене, дневни проблеми војске, а не неке стратешке оријентације за дужи временски период. Те одлуке су произлазиле из једне несавремене концепције употребе војних снага па, чак и када су досљедно спровођене, резултати нијесу могли промијенити у већој мјери слику укупне застарјелости ефектива. Ту и тамо су увођене новине које су могле створити основу за даљи развој, али су оне схватане не као почетак једног пута већ као коначно рјешење, долазећи у положај да последице врло кратког времена умјесто катализирајућег, постану нека врста кочионог елемента у војном организму.

Сви родови војске су осјећали овај проблем и чињеница да ниједан од њих није дочекао Други свјетски рат иоле модернији од осталих доказује да се узроци таквог стања не могу тражити у неком непостојању традиције појединих родова у српској војсци као нуклеусу нове армије, јер су и родови са којима се та војска први пут сусрела стварањем за-

²⁸ М. Турина, *Наоружање Краљевине Југославије*, Београд 1938. 34-40.

²⁹ Д. В. Милосављевић, *Три гледишта о употреби лаких аутоматских оруђа*, 1-8.

једничке државе стагнирале из истог разлога као и они са којима је српска војска стекла углед и славу. У питању је било једно потпуно неразумијевање тренутка у којем се живјело, а тек за њим су долазили узроци попут економских проблема, страних притисака и краткоће времена које је стајало на располагању. Војска која живи у складу са савременим трендовима концепцију своје употребе гради у складу са њима. За југословенску војску се може рећи да је достигнућа своје епохе покушавала на силу укалупити у неке своје традиционалне оквире, погрешно процјењујући да стратегија ратовања са почетка вијека може давати позитивне резултате у времену комбинованих дејстава оружјима која, када је та стратегија осмишљавана, или нијесу постојала или су била у повоју. Модернизацијом се постигло да постојеће стрељачко наоружање буде колико-толико на нивоу његових пандана у армијама нападача, међутим, асортиман југословенског оружја је био далеко сиромашнији и, већ у самој својој концепцији, застарјелији. Зато се може изрећи оцјена да, без обзира на то како је југословенски војник 1941. изгледао у односу на оног двадесетак година раније, те разлике нијесу могле избрисати утисак да све оружје и опрема на њему нијесу изгледали као плод припрема за рат који је те године већ увећало бјеснио Европом, већ су више личили на погрешна очекивања наставка оног рата који се завршио 1919. Тако конципирана модернизација је, већ у старту, била осуђена на неуспјех, који се у току априлског рата објелоданио на најгори могући начин; поред надмоћности нападача и унутрашњег расула, квалитет и селекција оружја југословенских снага су биле један од пресудних узрока тако брзог војничког слома.

**ПУШКЕ У НАОРУЖАЊУ ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ СХС И
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

пушке

модел	систем	калибар	напомена
M-24	Mauser 98	7,9 mm	FN - Herstal
M-24	Mauser 98	7,9 mm	ВТЗ Крагујевац
M-24 А	Mauser 98	7,9 mm	Zbrojovka
M-12/24 В	Mauser 98	7 mm, 7,9 mm	мексички Mauser M12
M-98/24 В	Mauser 98	7 mm, 7,9 mm	Mauser 98
M-99 S	Mauser 93	7 mm, 7,9 mm	српски M-1899
M-99/07 S	Mauser 93	7 mm, 7,9 mm	српски M-1899/07
M-10 S	Mauser 98	7 mm, 7,9 mm	српски M-1910
M-80/07	Mauser-Koka-'uri}	7 mm	VTZ Kragujevac
M-80 P	Mauser-Koka M-80	10,15/11 mm	Mauser
M-90/96 T	Mauser 89	7,65 mm-7,9	турски M-90
M-93/99 T	Mauser 93	7,65 mm-7,9	турски M-93
M-03/9 T	Mauser 98	7,65 mm-7,9	турски M-1903
M-88 M	Mannlicher M-90	8 mm	аустријски M-88/90
M-90 M	Mannlicher M-90	8 mm	аустријски M-90
M-90/95 M	Mannlicher M-95	8 mm-7,9 mm	аустријски M-90/95
M-1895	Mannlicher M-95	8 mm-7,9 mm	аустријски M-1895
M-95 M	Mannlicher M-95	7,9 mm	аустријски M-95 M
M-91 I	Mannlicher-Carcano	6,5 mm	Mannlicher италијански
M-93 MR	Mannlicher M-93	8 mm	Mannlicher румунски
M-92 MR	Mannlicher-Carcano	6,5 mm	Mannlicher румунски
M-91 R	Mosin-Nagant M-91	7,62 mm	Mosin-Nagant I.T.O.Z
M-91 R	Mosin-Nagant M-91	8 mm	Mosin-Nagant I.T.O.Z
M-70 No.II	Berdan No.II	10,16 mm	TOZ, Iževsk
M-86/93 f	Lebel 1886/93	8 mm	француски Lebel 86/93
M-7/15 f	Lebel-Berthier 7/15	8 mm	француски Lebel 7/15
M-1916 f	Gras-Lebel 1874/16	8 mm	француски Lebel 74/16
M-74	Gras M-74/80	11 mm	St. Etienne
M-67/73-77	Werndell-HoluhM-73	11 mm	

карабини

модел	систем	калибар	напомена
M-24	Mauser 98	7,9 mm	ВТЗ Крагујевац
M-24 СК	Mauser 98	7,9 mm	ВТЗ Крагујевац
M-1908	Mauser 93	7 mm-7,9 mm	Mauser 1908
M-90 M	Mannlicher M-90	8 mm-7,9 mm	Mannlicher M-90
M-95 M	Mannlicher M-95	8 mm-7,9 mm	Mannlicher M-95

**ПИШТОЉИ И РЕВОЛВЕРИ ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ СХС
И КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

модел	калибар	поријекло
Ruby M-15	7,65 mm	Француска/ Шпанија
Action No.2 M-15	7,65 mm	Француска
Nagant	7,62 mm	Аустро-Угарска ратни плицен
Rast-Gasser M-98	8 mm	Аустро-Угарска ратни плицен
Frommer	7,65 mm	Аустро-Угарска ратни плицен
Rot-Steyr M-47	8 mm	Аустро-Угарска ратни плицен
Steyr M-12	9 mm	Аустро-Угарска
Browning M-10/22	9 mm K	Белгија

**ПУШКОМИТРАЉЕЗИ И МИТРАЉЕЗИ ВОЈСКЕ КРАЉЕВИНЕ
СХС И КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

пушкомитраљеци

модел	M-15/26 CSRG	M-37
калибар	8 mm, 7,9 mm	7,9 mm
број метака	оквири по 20	оквири по 20
тежина	9,15 kg	
хлађење	вадушно	вадушно

лаки митраљеци

модел	M-7/12 Schwarzlose
калибар	8 mm, 7,9 mm
број метака	реденици по 100
тежина	22,40 kg
хлађење	вадено
транспорт	7 војника или 2 товаријала

тешки митраљеци

модел	M-7/12 Schwarzlose	M-7/15 (Saint-Etienne)
калибар	8 mm, 7,9 mm	8 mm
број метака	реденици по 100	реденици
тежина	22,40 kg без пострла	80 kg
хлађење	вадено	вадено
транспорт		

модел	M-14 H. Hotchkiss	M-15 B. Bergmann
калибар	8 mm	7,9 mm
број метака	реденци по 250	реденци по 250
тежина		54,8
хлађење	водено	водено
транспорт	3 товарна грла	3 товарна грла

модел	M-8 M. Mauser	M-9 M.S. Mauser
калибар	8 mm, 7,9 mm	8 mm, 7,9 mm
број метака	реденци по 250	реденци по 250
тежина	25 kg	25 kg
хлађење	водено	водено
транспорт	3 товарна грла	3 товарна грла

модел	M-9 M.R. Mauser
калибар	8 mm, 7,9 mm
број метака	реденци по 250
тежина	25 kg
хлађење	водено
транспорт	3 товарна грла

Ivan LAKOVIĆ

SOME ASPECTS OF MODERNIZATION OF CONVENTIONAL FIREARMS OF KINGDOM OF S.H.S. AND YUGOSLAVIA'S ARMY

The summary

Yugoslavian firearms have been, within two world wars, modernized as fast and intense as not only the other branches of army, but almost whole state and society. The most important aims we're unification of pistol and rifle armament, as though the standardization of caliber and breech system. In matter of pistol, it has been achieved by choosing Browning's model M-10/22 in 9mmK caliber, while in the field of rifle arms, M-24 rifle promoted caliber 7,9x57mm and Mauser's M-98 breech system for basic parameters of personal long barreled firearms. In the first case, that decision can be assumed as a sign of stagnation, while in the other one Yugoslavian Army obtained quality and modern weapon. Unfortunately, it was almost everything being done on this field, so the specific weapons that have been introduced these years, such as the automatic and semiautomatic rifles, haven't found place in Yugoslavian military arsenal.

Modernization of machineguns have been taken as a matter of remodeling of existing models to the 7,9x57mm caliber, in order to achieve unification with rifle armament, while the only real acquisition has been introduction of light machinegun Zbrojevka M-37. Nevermind that Czechoslovakian weapon had been among the best of it's kind, dynamics of it's purchase has thwarted almost all positive effects which it's introduction could have to Yugoslavian Army's firepower. The other heavy and light machineguns have, with insignificant changes, remained the same ones that had reached their zenith in the struggles of World War I.